

ЛІТЕРАТУРНІ ПАРОДІЇ ТА ЕПІГРАМИ

Теодор Орісіо

П. КАПЕЛЬГОРОДСЬКИЙ

Старий сміявся тихо над усім,
Та буде скаржитись отець Максим
Бо хоч, признаюсь, і не в риму,
Сказав він правду про отця Максима.

В. АЛЕШКО

Ех, цвіте земля барвисто
Та врожай який лихий!
Він посіяв зерно чисте,
А вродило й „реп'яхи“.

В. ПОЛІЩУК

Вже сонечко от - от зайде,
Проте дзвениста райдуга
Розвислась на хмарних урвиськах і обвалах
І в її центр прискорив тінь я.
Хай, думаю, моя космата голова
Вінчається хоч сяйвом райдуги, коли
Ніхто не хоче лаврового вінка сплести
Хоч із старого листя.
Стою й росту — хай геніяльним генієм стаю.
Бо, справді ж, хто до мене
Тепер отсе чи там колись давно,
Як справжній геній,
Мав з райдуги вінок?
Ах, шкода, що, немов на горі,
Немає близько фото - кіно - кора,—
А то б весь світ би вздрів,
Як надімною цей вінок
брязкотливо горів!

Для нас — Маяк, Комуні — слава,
комусь — нудьга, панам — удар,
тобі ж — подяка нелукава
і нелукавий гонорар.

ПИЛИП ЗАГОРУЙКО

У СЕЛІ ГАВРИЛІВЦІ

(Нарис)

Наша бригада письменників, до якої входять товариші: Гаско, Хуторський, Скуба, Маловічко і я, виїжджаємо о пів на четверту ранку з Барвінкова в північну частину району, а друга частина, що складалася з товаришів: Досвітнього, Хвильового, Панча, Масенка, Мисика та Остапа Вишні,— на південь.

Настрій піднесений, бадьорий.

— Село Гаврилівка, куди ми їдемо,— інформує нас тов. Мазло, представник Барвінківського Райпаркому,— колективізовано на сто відсотків, за виключенням десятивідсоткових — куркулів.

— А як там школа? Є яка небудь?

— Чи закрита церква?

— Чи є загальні ідальні?

з усіх боків, сипляться запитання.

— Дещо є, де-чого нема. А втім, самі побачите.

Наше завдання ознайомитися на місці зі станом культурного зрушення села й налагодити роботу.

В Гаврилівському кущі, що об'єднує кілька комун, артілей та СОЗ'ів Гаврилівських населених пунктів, нас уже чекають підводи, щоб їхати далі.

Ми снідаємо й тут же переводимо коротеньку нараду, після чого рушаємо до Гаврилівської с/ради.

Біля с/ради натовп. Зібралися майже всі мешканці села. Над юрбою полощуться прапори. Рвучкий вітер налітає з півночі і, ніби граючись, розвіває їх червоні полотнища.

Після коротенького летючого мітінга селяни розходяться. Ми беремось до роботи: хто поїхав по комунах, я з т. Овищенком залишаємось для вивчення самої Гаврилівки та налагодження в ній роботи.

Починаємо з сільради.

До приміщення набилося повно селян. Накурено. Тісно. В товариській співбесіді виявляємо недоліки, болячки села. Голова сільради жінка, охоче оповідає нам про роботу, про настрої, про перемоги. Але ми відчуваємо, що десь щось криється, що не все гаразд. Ставимо питання:

— Що ви думаєте робити з десятивідсотниками?

— Глитаю треба зробити бідним, забрати у нього всі засоби виробництва, продати його, а там буде видно.

— А далі?

— Побачимо. Коли глитаю буде тихо сидіти, не перешкоджатиме нам, то й залишимо його в себе, нехай сидить собі.

— І це тепер так будете з ним поводитись?

— Виділимо їм десь шматок землі,— оправдовується голова.

— Так не можна, це не вірно. Клясового ворога в середині залишати не можна, бо він рано, чи пізно нашкодить. Глитаю треба знищити, як клясу, не надіючись на те, коли він збідніє, перестане думати по глитайські. Не важно те, що він не буде мати змоги визискувати інших, а все лихо в тім, що він залишиться власником, з власницькою ідеологією і цим самим руйнуватиме справу усупільнення.

Нас уважно слухають селяни, що зібралися в сільраді.

— Правильно товариш каже,— додає молодий парубок, що сидить напроти.— Ти його залиш у селі з його господарством, а він і колотитиме людьми. Бач, мовляв, яке не маю господарство, а воно все ж таки моє власне, а наші ж люди не всі ж й порозумнішали, не всі тобі знають добре, що колективізація виведе нас із злиднів, ну, й почнеться колотнеча. Вигнати його з села й край.

— Вірно, церемонитись з ним нічого.

У нас ще багато є місць, де нам треба побувати. Закінчуємо роботу в сільраді, даємо поради й ідемо далі.

На дворі, немов на весні. Студить теплий південний вітер, йде ніби березневий дощ. Наші галоші раз по раз злітають з ніг, залишаючись у багнюці.

Заходимо до Гаврилівського споживчого товариства. Невеличкий кам'яний будиночок з двома вітринами на зразок міських крамниць. Біля одної з них юрба: чоловіки, жінки діти. Стоять мовчки, уважно розглядаючи виставлені книжки. Дехто в голос, літера до літери, читає назви книжок.

— Давно продаєте книжки?— запитую.

— Всього два дні, як завели книжкову полицку.

— Купують?

— А як - же? Вчора вторгували 14 крб. А сьогодні вже вторгували дванадцять, а щеж до вечора далеко.

— А як горілка?

— Купують, тільки вже не так. За цей місяць виторгували трохи більше тисячі карбованців, а бувало по дві, по три тисячі торгували й більше.

— Ех, переключити б оці гроші та на книжки, — кажу я товаришеві Онищенкові. — Щоб то тоді було?..

— Був би соціалізм, — відказує Онищенко.

Книжкова полицка не впорядкована. Книжок небагато, на карбованців 300—400. Більшість російською мовою.

Даючи раду, як розкласти книжки, класифікувати їх за розділами, я побіжно знайомлюся із книжками.

На полиці багато сільсько-господарських, чимало застарілих, нікому не потрібних брошюр. Є багато таких, що сміливо можна віднести до макулатури...

Вишукую красне письменство. Є й воно. Ось, наприклад, „Бруд“ П. Голоти. „Образ“ — Куприна, „Сайбова подяка“ — Гербута. Є ще й такі з серії „На привалі“ — Саратовського губиздата: „Із охотничьих воспоминаний“ — Смільницького примірників двадцять і т. д.

Очевидно Райспілка, що постачає сільським кооперативам літературу, перестаралася, або ж нічого не розуміється в книжковій справі, коли взялася постачати селові бульварну літературу. „Бруд“ селові не потрібний й навіть шкідливий. „Ділки“ з райспілки, мабуть, ще дивляться на книжку по

своєму, не враховуючи тих вимог, які ставить село, не беручи на увагу тих зрушень, того прагнення до знання й культури, що зараз помічається на селі.

Культурне зрушення на селі величезне. Та ось, наприклад. В оцій Гаврилівці нещодавно пропівали на місяць три тисячі карбованців, а сьогодні цього немає.

В той день, що ми були, продано за півдня на 12 карбованців книжок, двадцять штук зубних щіточок й всього чверть літра горілки на „лікарство“. Це красномовно каже за той велетенський перелом, що відбувається зараз у психо-ідеології селянства.

— Нам треба культури, нам треба добрі книжки, щоб навчили нас жити по новому, а з своєї землі ми зробимо фабрики, — на перебій кажуть нам селяни, простуючи з нами до сельбудинку.

— Щоб усе було обще, а не так, що то твоє, а то моє.

— Щоб жінку звільнити від отієї каторжної праці.

Прислухаюся до розмов і хвиля радості наростає, бо я певний, що село усвідомило оті велетенські завдання що поставила їх наша Комуністична партія, і вже ніхто не зіб'є його з того шляху, яким воно прямує до великої мрії трудящих — соціалізму!

П. БУЛЬБАНЮК

ПАНАС МИРНИЙ

Року 1920, січня 28-го в Полтаві вмер Панас Якович Рудченко, класик українського письменства, відомий нам переважно під псевдонімом „Панас Мирний“.

Історія життя П. Мирного на зовнішні події не багата. Ось головні факти з біографії П. Рудченка. Народився він 1-го травня 1849 року в сім'ї бідного казначейського чиновника - скарбника у Миргороді. Закінчив 18 червня 1862 року 4-х класову повітову школу. Вчився добре, бо діставав похвальні листи. Оце й уся офіційна освіта, усенька наука П. Рудченка. З цим „освітнім багажем“ рушив майбутній письменник у свою довгу життєву путь. Яка ж далі могла бути дорога перед сином дрібного провінціального чиновника? Служба, — скаже читач. Так, служба й праця, праця й служба.

Розпочав Рудченко службову путь ще Панасиком, 14-ти літнім хлопчиком, у повітовому суді писарчуком і посовувся тихенько по сходах урядової кар'єри. Яку тільки посаду не займав П. Рудченко! Розпочавши службову й життєву дорогу писарчуком, він потім був помішником бухгалтера, бухгалтером в скарбницях повітових, старшим бухгалтером в Полтавській губерніяльній скарбниці, секретарем і, наприкінці, з 1883 року начальником відділу Полтавської Казенної Палати. Служив у Гадячому, Прилуках, Миргороді, а з 1879 року у Полтаві, де й скінчились дні мирного й тихого провінціального чиновника Панаса Рудченка. Отже, у павутині чиновницьких обов'язків він бився весь час, все життя своє. В димі від папірос, поросі, бруді канцелярських кімнат, день за днем, рік за роком.... і отак цілих 57 літ.

„Знапосіли на мене думки, одна другої тяжче, одна другої важче. Пригадалась мені служба в Гадячому, в Прилуці й тут. Невесело, так невесело зробилось на душі, наче камінь хто звалив на хилі груди. Задумався я над життям свого брата-чиновника. Непривітно воно само по собі те сидіння з дня у день над столом, те брязкання на щотах, те составляння усяких „сведень“ та відомостей, — саме тоді уїдається в серце, а коли ж нема хіті того робити, коли робиш ради куска хліба — о, яке невеселе й тяжке життя. Часом і начальник знечев'я налає тебе, і то треба мовчати, коли хоч м'який кусок хліба їсти.... Серце моє наливалось огнем у грудях, ходили прибої гніву... О, чим я тобі відомшу, ти, кляте життя, невільне, підданське. Чим я тобі вимішу, дурний начальнику, за твої даремні попреки, за твоє огудне та неправдиве слово? Нічим? Ні, я виставлю тебе на показ усьому мирові, твої дурні привички, твоє насилування чоловічої совісти. Ти не даєш молодій людині ступеня самостійно ступити, яке твоє діло до його віри, до його совісти, до його щастя й нещастя?...“ Ось що писав у щоденнику Панас Мирний. І це він здійснив у своїй творчості.

Перебуваючи на посаді в Полтаві, йому пропонували підвищення по службі і перевод до іншого міста, але він завжди рішуче відмовлявся й казав, що Полтави не покине.

Він своєму братові писав:

„Я старался в служебном отношении отыскать такое местечко, которое, обезпечив меня насчет дневного питания, не ставило бы в разлад с совестью. Теперешнее положение именно таково: это тихая пристань, где я свободно беру деньги, зная, что они даются мне за известное число рабочих часов добросовестного, [хотя и не легкого труда, но такого, который не насилует ни моей совести, ни моих заветных мечтаний“.

На цьому закінчуємо мову про зовнішні риси простого й спокійного життя Панаса Рудченка, бо думаємо, що не в цьому вага й сила Панаса Рудченка, а в його поетичній творчості, що з'явилася у світ, хоч про Панаса можна було б сказати ще багато, як про людину скромну, самотню, привітну, доброзичливу, приступну, ретельну, не горду, чулу,

духом сильну. Можна б було подати образ його як громадянина й службовця. Матеріяли для цього є, але розмір нашої статті не дозволяє це зробити.

Службові обов'язки з'їдали весь час П. Рудченка. А коли ще додати сімейні справи, клопоти, позаслужбову громадську, хоч і не велику, роботу,—повстає питання, коли він читав, вчився і писав. Де час було брати? А його ж літературна діяльність була багата; збирання народньої творчості, переклади з чужих мов, величезна власна творчість. Ми сказали „величезна“, хоч сучасникам Панаса Мирного здавалося, що він пише мало, що він не дуже продуктивний письменник. Тепер, на підставі рукописної спадщини, цю думку треба кардинально заперечити. Панас Мирний чи не один з найплodючіших письменників підчас найбільшої літературної посухи 70—80 років.

Панас Мирний автор численного поетичного доробку. На наше запитання, де брав автор час для творчості—відповідає він сам в передмові („В дорогу“). Тут він звертається до музи, сестри-співухи, й каже, коли вони зустрічались: „Ти до мене приходила вранці й ввечорі, сестро-співухо... та пізньої ночі“ (ст. 47 т. I). Чи не ясно? Має рацію Корсунський, пишучи,—„тепер можна кожному уявити, який велетенський дух мав у собі славетний письменник, коли змучений, зморений, виснажений довгочасною працею на службі й дома, сухою, бездушною, він міг бадьоро братися до письменницької праці й творити сильні й правдиві образи“—(246 ст. Черв.Шл. кн. 7—8, 1927. Корсунський).

Що-ж малює Панас Мирний і як висвітлює? Всі автори, що писали про П. Мирного, всі читачі, що читали його твори,—твердять, що муза нашого автора не вітала в надхмарних високостях, а була біля землі. Програму його поетичної творчості коротенько їм самим сформульовано. Звертаючись до музи, сестри—співухи, він каже:

— „Розкажуй ти людям просто й буденно про буденне життя мого краю“.

Літературну працю розпочав П. Мирний ще в дитинстві. Твори молодого віку—вірші, що писалися за зразком народньої пісні та творчості Шевченка, що, до речі сказати, він чудово знав, мають зараз лише значіння досліджуючи

розвиток талану П. Мирного. Все життя він писав різними жанрами: ліричними, (залишилось видрукованих 23 вірші), драматичним (маємо 2 драми, дві комедії) й епічним. Твори написані епічним жанром (новелі й романи) найхарактерніші для нього, вони йому склали ім'я й забезпечили йому почесне місце в історії нашого письменства. Далі вестимемо мову тільки за художню продукцію епічного жанру. Вийшов на літературну ниву П. Мирний в 1872 році поезійкою — „Україна“ й в тому ж таки році оповіданням „Лихий попутав“. Друкувати їх, а також і більшість творів, прийшлося за кордоном. Читач же пригадує, що то за часи були для українського друкованого слова. Хто бо не знає характерних особливостей тієї доби 60 — 70 — 80 років, коли появились в світ перші твори поетичного пера П. Мирного. Це була доба розвитку капіталізму й руйнації кріпацької системи господарювання. Умови капіталістичного ринку, конкуренція молодой промисловости, організованої на капіталістичний лад, — силували поміщиків реформувати своє кріпацьке господарство на нових засадах, бо їм уже не вигідно було утримувати кріпацьку робочу силу з її примітивним сільсько-господарчим реманентом, даючи кріпакам постійне забезпечення натурою. Поміщикам далеко вигідніше було взяти гроші за свою землю, звільнити кріпаків, натомість інтенсифікувати своє господарство. Так в інтересах великих поміщиків сталася в 1861 році славнозвісна реформа — „визволення“ селян з кріпацтва. Але ця „воля“ була „вовча воля“, як казали потім селяни. Селянство звільнили без землі. Замість передати селянам землю, яку вони власним потом і кров'ю обробляли на пана, їм дали мізерні наділи... Але й цих мізерних крихот землі селяни не одержували собі у власність, а діставали тільки право користуватися з панської землі, виплачуючи йому за це гроші, чи інше... Фактично, селянин вийшов на „волю“ голий, пограбований й обкрадений, без землі, грошей й реманенту. Тяжке, безпорадне становище селянства до кріпацтва і після звільнення від кріпацтва змалював у своєму оповіданні „Лихо давне й сьогочасне“ Панас Мирний. „Правда, — каже дід Улас, — що й то лихо було (кріпацтво) — тяжке лихо, що нас до землі гнуло, над нами знущались, за людей нас не

лічили... А тепер (після кріпацтва) яке лихо настало... Ох! — Сьогочасне лихо — то справжнє лихо“.

Після скасування кріпацтва на Україні дедалі зростає промисловий капіталізм. Ростуть фабрики, велетні — заводи, будуються залізниці, росте диференціація селянства та пролетаріату, збільшуються кадри робітничої класи.

Ця доба наклала своє тавро на творчість Мирного. Він, як й усякий письменник, син своєї доби. Соціальне оточення, час, проглядає через кожного з нас. Панас Мирний не виключення. Центральна проблема епохи, — визволення, селян з кріпацтва, — є й центральною темою творчості Мирного. Його твори, зокрема роман „Хіба ревуть воли, як ясла повні“ є і ще довго будуть історичними документами.

Більшість творів Мирного написані в 70—80 роках минулого сторіччя, хоч де-які він скінчив пізніше. Пізніш Панас Мирний уже майже не писав, а рився, як та миша у засіці, по своїх схованках, підправляючи та переписуючи написані раніш твори. Служба, сімейні незлади, старість — оце ті причини, що не допускали письменника до літературного пера.

Раніш ми сказали, що першим епічним твором Мирного була новела „Лихий попутав“. За сюжет для неї Панас Мирний взяв звичайний життєвий факт — долю сироти дівчини Варки Луценкової, що поневіряється по наймах і покриткою вертається до села додому, а потім йде спокутувати свій гріх до монастиря. У творі багато уваги приділено описові селянського побуту й життя наймитів. Твір написано за манерою Марка Вовчка й на традиційну для українського письменства тему. Доля жінки-наймички дуже цікавила Панаса Мирного. Він присвятив ще декілька творів цій темі. Друга новела на цей же сюжет — „Морозенко“. Вродлива сирота Катря у місті зведена паничем, вертається до села й в злиднях і холоді б'ється за життя своє й своєї дитини. Ріжниця лише в тому, що автор останню новелу розгортає інакше, — центр ваги скупчує на зворушливому моменті взаємовідносин сина Пилипка й матері Катрі.

Прочитавши новелу „Морозенко“ переконуєшся, що це ще один доказ любови автора до обездоленних наймичок.

„И мати й синочок її, і холодна померз лапуста стоять перед очима, морозять серце, кригою налягають на мозок, а дитяча любов синка до матері, його одвага задля неї зворушують серце до сліз“. (Старицький).

Маємо ще й третій, величезний монументальний роман на чотирі частини, „Повія“, що писався біля 36 років на такий же сюжет. Але трагедія долі бідної селянки Христі розгортається на широкому соціальному тлі села й міста. Увага автора двойться поміж нещасною долею Христі селянки бідної, згодом, наймички, а з часом через злі обставини повії й соціальними процесами села й міста. У романі „Повія“ селянство диференційовано, поділено на групи, ворожнеча й боротьба між ними виступає на перший план. Хто не пригадує чудову сцену боротьби Карпа,— провідника бідних, проти нахаби Грицька, вожака глитаїв? Хижацтво куркуля Грицька неймовірно, він крутить громадою, як хоче, в суді на нього присуду нема, бо фактична сила в його руках. В романі ми маємо яскраву постать торговця Загнибіди, образи міщан, попів та інших соціальних верств. Проблему проституції в романі не розв'язано, бо роман не закінчений, а з другого боку її було й трудно Мирному розв'язати, підходячи до неї засобами „народницької соціології“, як каже Коряк. Зате в романі величезна кількість побутових подробиць, що роблять його цілою соціальною студією. У всіх своїх цих творах автор зачіплює проблему взаємовідносин міста й села. Він цю проблему не розв'язав. Його герої, напевно й він сам, про місто говорили з роздратуванням, вони дивились на місто, як на ту ненажерливу прірву, яку нічим не загасити, якій скільки не давай, усе мало, все переведе. Місто перевело здорову й гарну Варку, Катрю і, нарешті, Христю, з яких воно висмоктало все й викинуло калік в село замерзати.

На Кирилову мову огудну Лейба каже: „Що ти, Кирило, плетеш дурне? А щоб воно було, якби городу не було? Де б ви дівали свій хліб? На те й село, щоб хліб робити, а город буде купувати. У селі робота, а в городі комерція.

— Ох, чую я,— зідхнувши, мовив Кирило,— незабаром твоя комерція цілком нас поглине з душею.

Погоничі, слухаючи розмову задумалися...

... Перед ними стояла гарна селянська доля... б'єшся, б'єшся, а городська комерція все переведе" (ст. 574—5 „Повія"). Останні слова додає від себе автор. Він звертає увагу на картини нужди та горя, щоб збудити жаль у серці до селян і обурення до міста, що все переводить. Це в згоді з народницькою ідеологією. Дотику марксівської науки ця думка не витримує. Невже у місті не було людей, що переживали страшні драми нужди й гіркої долі?... Чи ж всі на селі мали гірку долю? Не місце життя определяє долю людини, а соціально-економічний стан її. До того ж і сам автор показує нам село не єдине, показує, як одні радіють, а інші плачуть, живучи.

* Часто бачимо, що у письменника буває кілька головних тем, які ніби гіпнотизують його протягом всієї творчості. До них тяжать всі спостереження його над життям. Панас Мирний, нам здається, як раз і належить до таких. Його протягом усього життя цікавили, головним чином, дві проблеми: одна—це доля жінки-селянки сироти післякріпацьких часів, а друга, й головна, як це вже ми казали раніш, це—доля селянства до й після кріпацтва. Панас Мирний малює селянство в різних етапах його розвитку, стосунках з іншими суспільними шарами. Про скасування кріпацтва згадує Мирний мало не в кожному з своїх творів, кажучи, що настала голодна, гола доля. Мирного надзвичайно глибоко займає той момент, коли впали поміщицькі, дворянські кайдани з кріпацьких рук, а наростали свіжі буржуазні, капіталістичні,—інтересувала його психологія селян у той момент. Він докладно, яскраво змальовує картини тих настроїв, якими було перейнято селянство. В новелі „Лихо давнє й сьогочасне“, в романі—шедеврї „Хіба ревуть воли, як ясла повні“, в новелі „За водою“ та „Як ведеться, так і живеться“, й в багатьох інших творах уривками, побіжно, Панас Мирний показує нам в живих картинах, в живих образах як жило, що думало, що почувало селянство за так званою „волею“. Ціле море лиха давнього—поміщицького й сьогочасного—капіталістичного повстає перед очима читача з цих творів. Він тут виступає, як художник соціальний переважно; його найбільше цікавила

соціальна психологія верстви, що він обрав її для змалювання. Коли хочеш знайти відповідь у творах Мирного на питання, як збавитись цього лиха, який шлях з нього, то автор не дає відповіді. Але в цілому всі твори Мирного кажуть, що біда в економічній нерівності, що в ній джерело злиднів. Він не знав, як загоїти народне лихо, він не знав як знищити хвилі вбогости. Але сила життьових типів роблять творчість П. Мирного дуже цінною. Його твори змушують думати над життям, запалюють вогонь зненависти до гніту, до лиха давнього й недавно минулого. Не тільки сум, а й протест обіймає тебе, коли читаєш історію „волів“ і видатного серед них Чіпки, з якого могла б вирости велика сила на користь селянству, коли б вона не загинула через панські порядки. А скільки таких безіменних Чіпок пропало! Його творчість закликає читача на криваву розправу за обкрадених панами й капіталістами селян і робітників. Панас Мирний не вірив в те, що за умов панування приватної власності, коли між людьми панує принцип „мое — твоє“, — запанує соціальна правда. („Казка про Кривду та Правду“).

Ніжна душа Панаса Мирного, втомлена й обурена безладдям суспільного життя, зрідка злітала на крилах уяви на відпочинок й споглядання нового життя-мрії, що її змалювано в новелі — фантазії „Сон“. Кажуть: скажи мені твої мрії, і я скажу, що ти за людина. Безумовно, знаючи мрії людини, можна говорити про саму людину, про її ідеал. Фантазії П. Мирного соціального характеру. Зупинімося на їх. Панас Мирний каже: „Брели літа своєю тихою ходою, десятки, сотні літ переходили одні за одними і не приносили вони ні години ясної, ні світу веселого... Стояв морок — ворог світовий, через нього в людських душах завелися кубла темного царства“. — „Лише іноді уява, — продовжує Мирний, — розгортала перед закритими очима пишний малюнок якогось іншого життя... блискучого та утішного...“. Де люди бачились йому не похмурі та не привітні — не зігнуті та пригнічені нуждою та нестатками, та за мурзани, а високі та ставні, з ясними та веселими очима, прибрані в чисту та добру одержу, якісь разом наче горді й привітні. Видно, що їм добре жилося серед ланів широ-

ких, гаїв зелених, садків кучерявих. У тих людей, що живуть серед ланів широких, усе спільне: земля, майстерні. Обробляють вони землю гуртом, розв'язують всі справи громадою. У них панує правда й воля, бо в них всі рівні й не знають „це моє, а це твоє“. Панасу Мирному все це дуже подобається й він просить: „Воле, воленько свята, прийди до нас... й допоможи влаштувати наше гірке життя“. (П. М. т. II стор. 296).

Воля, що за неї змагалися темні й бідні гречкосії, кривава, але що приносить потім щастя людям,— вабила Мирного хоч в уяві. Вона його тягла допомагати,— він йшов, не сперечався, хоч заклик йти в бойовище належить не йому. Те, що Мирному малювалося в мрії, зараз є дійсність. Могутні хвилі колективізації творять все те, що уявлялось у сні Панасу Мирному. „Сон“ Панаса Мирного збувається, хоч, правда, не в дусі народника не тільки на селі, а по всій країні.

І чи після всього побіжного загального й ненового огляду творчого доробку П. Мирного буде дивним те, що сучасники Мирного дуже високо ставили його талант? Вони визнавали П. Мирного першим повістярем на всю Україну, казали, що з нього творча краса й сила літератури нашої. Ось що писав Коцюбинський П. Мирному:

— „Ваші твори мали великий вплив на мене. Окрім величезного літературного хисту, який зразу зачарував мене, я бачив в них широкий та вільний розмах думки, власне те, чого не вистачає мало не всім нашим белетристам“.

Говорячи про П. Мирного не можна не висловити свої враження від мови та літературного стилю його творів.

Мова його пересипана народніми прислів'ями, приповідками. Він знав народню мову в усіх її найтонших відтінках й будував речення за законами української фрази.

— „Фразою він орудував,— пише один критик,— напрочуд влучно, вона в нього гнучка, натуральна, побудована просто, але разом із тією грацією, що характеризує майстрів слова, віддає відтінки думки, а не застилає її грузом непотрібних прикрас. Багата лексика, сила епітетів та порівнянь, так з народнього скарбу, як і своїх власних, легка й зручна структура фрази з нахилом до закругленого періоду, бли-

скучий і живий діалог — це стиль Мирного“ ... До речі пригадати те, що писав сам Панас Мирний про роботу письменника. Він каже, що „велику вагу має не тільки зміст твору, а й те, як той зміст вироблено, чи чепурно хазяїн з околу ходив. У художньому ділі це дуже велика справа“.

П. Мирний був дуже добрий хазяїн художньої мови й в розвиткові літературної мови української належить йому одне з найвидних місць серед українських письменників.

Чим же є для нас П. Мирний? Що ми про його скажемо? Безумовно, що П. Мирний не тільки речник минулого, не тільки співець минулих буднів нашого краю й великого горя селянського, не тільки тонкий психолог і майстер поетичного слова, а й автор, що реалістичним змальовуванням темних невеселих фактів життя викликає зненависть проти насильства панів, чиновників (див. новелу „П'яниця“), царсько-буржуазного, попівського ладу, що робив насильство над думкою, над душою письменників (чит. „Товариші“) українських. Знання творчості П. Мирного допомагає краще розібратись в історичній літературній дійсності. Твори П. Мирного — це криниця української художньої мови. Отож, хай же творчість Мирного буде не тільки добром невеличкої групи освічених людей, а багатством великого загалу селян і робітників, — це буде найкраща пошана до нашого великого художника мови та літературного стилю.

БІБЛІОГРАФІЯ

О. Вишня Сійся, родися, жито, пшениця (усмішки). Радянське село. т. 150.000 ціна 20 коп.

Що може бути еретичнішого в книжковій справі, як зняти голос проти Остапа Вишні? Того Вишні, що його твори блискучо розходяться на ринкові, того Вишні, що його відсталі читачі, а часом і недалекий культробітник і досі ототожнюють з усією сучасною літературою!

А втім, ось перед нами книжка „Сійся, родися, жито, пшениця“. Дати виходу немає нігде, але деякі дані, як от рекляма, тощо, дають змогу встановити, що книжка вийшла наприкінці 1929 року, а відтак зараз використовується й використовуватиметься як агітматеріал до весняної засівкампанії 1930 року. Бо тираж книжки — 150000 сам за себе промовляє¹⁾.

„Найсучасніший із сучасників“, а прозаїчніше кажучи, — штатний фейлетоніст „Вістей“, Вишня, того часу, природньо, мав широкий тематичний діапазон.²⁾ В ті часи Вишня так чи інакше відгукувався на сільські події, знав трохи нове село і знав добре старого українського селянина — „дядька“, що пережив революцію.

Нині цей Вишня — весь у минулому. І перенесений на сьогоднішній ґрунт, звучить фалшиво і непереконуюче.

¹⁾ Як нам пощастило довідатися, „Радянське село“ на замовлення Контрагентства Друку додрукувало ще 20000 прим. цієї книжки. М. Д.

Майбутні історики публіцистики доби НЕП'ї докладніше визначать соціологічний еквівалент його фейлетонів. Ми ж у побіжній критичній нотатці лише спробуємо, на конкретному матеріалові збірки „Сійся, родися“, накреслити місце й роль того матеріалу на сьогодні.

У збірці все старі наші знайомі: „А ну, хлопці не піддайсь!“, „Земля оброботи потребує“, „Коли у голові лій“, „У колектив“ і ін. Ось симпатичний, по при всю свою темноту, середнячок Дмитро Хведорович, ось косарі Іван Кіндратович і Борис Степанович; Манжелія, Броварки, Куп'євате; селянин Рудь... Скептик Дем'ян Хведорович, предковичні Рябко й Лапко, дядько Кіндрат, дзенькіт мантачок на обчеських луках, незмінний первачок... І все це рясно пересипане лагідним іржанням коней, меканням овець, корів, телят, огорнуте теплим ласкавим сонцем і зеленню сонної, ясної і благословеної Полтавщини.

Що правда, Митро Хведорович „требує оброботи“, що правда, косар Борис Степанович не випростається після косовиці від надмірної утоми, що правда, і Броварки і Куп'євате на 75% неписьменні й сліпнуть від „первачка“... Але обробіть ви трошки Дмитра Хведоровича, дайте Борисові Степановичу косарку, переконайте скептика Дем'яна Хведоровича, що треба перевести землеустрій і... все буде гаразд? — запитаємо ми автора. „Все

буде гаразд! — намагається переконати нас збірка „Сійся, родися“.

От ви побували „У колективі“, похвалили й поливувалися з того, що там „не б'ються і не лаються“, подивилися здалека на бугая Мишку і гніда кобила везе вас додому. Скажіть їй „тр-р р“, — вона це дуже любить і:

„— Заїємо до цього „дядюшки“ на хазяйство подивитися... Це — селянин Рудь... Кул турний хазяїн!“

... Добра пасіка, хліб добрий завжди, пара волів „таких, як світ“, дві корови з телятами і телиця, трое коней дорослих і сосунець. Жеребця сірого як вивели, то він „як заправ, так“... Вісімсот пудів кукурудзи, вигодовується п'ятнадцятеро свиней; так, мов між іншим, „продано нещодавно 200 пудів пшениці й 400 жита“... Що таке?! Певно інший колектив або радгосп, чи, може, не проти весни 1930 року згадуючи, якесь архи-куркуляче господарство? Ні, не вгадали. Це собі господарствечко „старательного“, „ретьельного“, а за Вишнею „культурного“ селянина Рудя, — той ідеал, до якого кличе Вишня свого темного, симпатичного Митра Хведоровича:

— Чували про Рудя? Знаєте, як хазяйнує?

— Та, знаємо.

— Ну?

— Так він культурний!

— А ви?

— Так ми... Ми... Що ж ми...

Він культурний.

— А ви?

— Так ми... Що ж ми...

Трохи далі цей діалог підпирається відомою формулою, що „поганої землі немає, а є погані господарі“.

Рудь поданий від автора в привабливих фарбах, — середняком. Але ті засоби, що їх вживає автор, щоб переконати у цьому читача (культурний, бо скінчив у Франції за імперіялістич-

ної війни агрошколу; велике господарство, бо „не діляться, живуть усі вкупі жонаті і нежонаті“) — надто наївні й непереконливі. Вони не в силі приховати куркулячої природи „культурного“ Рудя. Навіть незручно повчати цьому автора. А в тім, до Рудя ще повернемося.

Знову — кілька фейлетонів, де бичується дальноземелля, черезполосиця, агітується за угноєння, боротьбу з гусінню, при чому агітується в такий спосіб, що от, мовляв, збери лише гусінь і вродить тобі, і буде тобі благо, і чим швидше це ти зробиш, тим більше наблизися до селянина Рудя, тим швидше матимеш черкесинові штани і воли „такі, як світ“. І знову це підпирається фактом: „Селом німецьким“, фейлетоном, що закінчує збірку. Таку там розведено іділію, що хоч на крилах туди лети! Де ж пак: куди не глянь — корови, коні, садки, городи, — виплекані, вимигі, вгдовані й виочищені... Люди на велосипедах катаються, на поле на велосипедах їздять, та й не просто собі, „а геть чисто усі“... І з самооподаткуванням у них, видимо, куди легше, ніж у нас, бо „неписьменність тут давно вже ліквідовано“. Правда, рай?

— А подивися, та спитай, — додає здогадливий читач. Нічого не питай. Рай і баста! І до цього раю, до цього німецького видання Рудевого хутора й кличе ця масовка. напередодні весняної засівкампанії 1930 (!) року.

Майже всі фейлетони писано давно. Найновіший з них, якщо не помиляємось, „Село німецьке“ і „Весняна кампанія“. Але цей момент аж ніяк не виправдує з'явлення їх такою яскравою акцентованою збіркою.

Вишня і свого часу неглибоко схоплював соціальні процеси на селі. В його фейлетонах маємо, по суті, пропаганду чистого культуртрегерства,

абстрагованої, без клясового наголосу, а відтак індивідуалістичної, „дядьківської“ машинізації, густу домішку обивательщини в трактовці проблем електрифікації, колективізації і т. і. — словом — апологетику мирного вrostання в соціалізм селянина Рудя і йому подібних. Ось, на нашу думку, соціологічний еквівалент сільських „усмішок“ Вишні! Свого селянина Вишня агітує підвищувати культурний рівень, поліпшувати рільництво і т. д., але його селянин лишається селянином — одинаком. Вишня — поет середняцтва. Не зайвим буде додати — поет колишній, бо всесоюзний Митро Хведоревич, знайшов собі вже інші ідеали і запально розкуркулює „культурного селянина Рудя“ опинившись після дванадцятирічної „обработки“ радвладю у СОЗІ!

Але вертаймось до збірки. Погану послугу О. Вишні зробило в - во „Рад. село“, видавши цю книжку. Та й саме в - во, опинившись, таким чином, у лабетах „хвостистських“ настроїв, не потрапивши в ногу з сьогоднішніми гаслами соціалістичної реконструкції села, навряд чи здобуде від кого слід великої похвали. Справді бо: прочитає читач збірку й замислиться. „Навіщо, мовляв, пороти таку гарячку, коли можна простіше, а найголовніше, мирно розв'язати складну проблему. Там гусеничку зняв, там навчив корову доїти, там порадив не бити коня трійчатками, там пішов до Рудя трохи повчився і... все буде гаразд, і весняна засівкампанія буде виконана повнотою і загойдается на нивах колос „завтовшки з автоматичне американське перо“.

Висновки, нам здається, ясні. Не можна безоглядно експлуатувати популярність письменника, твори якого вже дещо пережили самі себе. Та й самому письменникові, що нещодавно здекля-

рувався, як член бойової пролеписьменницької організації¹⁾, слід було б трохи розумітися на діалектиці.

Ми тут зупинилися лише на конкретному матеріалові збірки „Сійся, родися“, майже не вдаючись в узагальнення, не проголошуючи загальної ревізії знаменитих „усмішок“. Хоч, може, саме зараз як ніколи, така ревізія й була б на часі.

М. Довгоярський

Микола Борбань — „Козак і воевода“ — історична повість. ст. 192.

... Лише старі пожовклі папери, що чудом збереглися до наших днів, ховають імена далеких і безвісних...“.

Такими словами закінчив автор свою історичну повість, що в ній він намагався відновити в художніх образах ті „далекі й безвісні імена“. Без дальших балачок тут же й говоримо: відновив невдало.

Поперше кілька слів з приводу того, яких саме історичних повістей (і романів) на нашу думку мусимо вимагати від письменників. Наше переконання сугубе, що повість чи роман, буде для нас історичним лише тоді, коли в художній формі змальовуватиме господарські та громадсько-політичні процеси, — перш за все. На нашу думку, найдетальніше змальовування інтимного побутового життя історичних постатей-героїв ще аж ніяк не може претендувати на історичність, коли ми саму історію розглядаємо не як шерех царів чи гетьманів, як прояв та продукт їхніх індивідуальних вчинків.

Звідси найголовніша хиба „Козака й воеводи“, — це брак історичности,

¹⁾ Як нам відомо, О. Вишня, до останнього часу перебуваючи по - за всякими літургуваннями, нарешті самовизначився й нині є членом літорганізації „Пролітфронт“.

саме тієї, якої потребує марксівська теорія.

Маючи широке історичне тло, — сло-божанщину за часів руїни, з половини XVIII сторіччя, автор чомусь ігнорує широкі громадські зворушення, вірніше їхню економічну підвалину, а протягом всього твору трактує боротьбу „козака й воеводи“, беручи їх національними символами.

Боряться не козак - нетяга проти воеводи - фєвдала, борється український вельможа, — полковник харківський Сірко проти агента Москви, воеводи Ситіна. Вони центральні постаті повісті й вони згори підпорядковують собі інші постаті, широкі суспільні кола козацтва, міщанства та селянства.

Та, персоніфікувавши боротьбу гетьманської України з царсько - боярською Москвою в двох згаданих постатях, автор неприховано вихваляє якості українського Сірка коштом московського Ситіна.

Цими двома тенденціями, — величністю та шляхетністю козацького лицарства та показом найганебніших типів, вчинків та епізодів з Московської колонізації прийнято всю книжку і в цьому є небезпека для малопідготованого читача, її політична шкідливість. Щоб не бути голословними, наведемо приклади. Ось хоч би портрети центральної постаті, — Сірка.

... — Багато політав по світу він з військом запорізьким, багато бачив він в своєму житті, все життя провів він у війнах і походах, та не знав він досі поразок. Славне було ім'я Сіркове по всьому Запоріжжю й по всій Україні... Славне ім'я Сіркове — непереможного кошового військ запорізьких. (ст. 19).

А перед тим: ... „Хоч і сувора вдача була у Сірка, та любив він, як багато степовиків - запорожців, величну красу української природи“.

В таких тонах змальовується не лише Сірко, але й решта українських персонажів самостійницької орієнтації. Ось нарада у Сірка, змова до повстання проти Москви.

„Поволі з Мерефи сунули козаки... через ворота в брамі... статечно входили та в'їздили козаки в двір... на ганок, з перначем у руках, оточений старшиною, вийшов Сірко, повів поглядом по юрбі, що відразу замовкла, й скинувши шапку вклонився. В урочистій тиші віддало козацтво чолом полковникові“.

Отаким церковно - молитовним серпанком оповито українське „козацтво — славне лицарство“, що й Кашченко міг би позаздрити! Нічого не сказано в повісті про українське поспільство — селянство, не персоніфіковано ні в одному героєві його життя й побуту. Правда, автор свою романтично - шляхетну повість намагався здемократизувати. Він в історичний хід подій, боротьбу вельмож українських та бояр московських, вводить „любовну інтригу“ звичайних собі людей: козака Левка та козацьку ж таки доньку — Катрю. Та вони не є зразкові представники тогочасного українського демосу, бо Левко вільний козак-хуторянин, представник тої численної класи первісного нагромадження, що після запорізького розбою повертала на слободи і сідала багатими хуторами.

... — „Невелику та затишну поставив Левко собі хату. Чепурно було у хаті, тихо, спокійно“. Як зворушливо це звучить в добу колективізації, коли додати, що Левко мав ще й свого млина на річці Люботинці! Отож, демократизація повісті далі хуторянина-козака з буржуазно - промисловими зафарбленнями не пішла.

Так осьього самого Левка автор захоує в Катрю. До того невдало й схематично провадиться це кохання, що

далі нікуди! Ось вся інтрига: а) козак Левко під Канівом випив води з Катриного відра; б) приїхавши на раду до полковника Сірка у Мерефу через декілька років після того, Левко в гурті дівчат пізнає Катрю і „в'яне“. Сірко посилає Левка з Катриним батьком до Брюховецького. Левко вечеряє у старого Остапа і тут же (першого дня знайомства) випили заручини; в) далі дивись схему роману Яреми та Оксани у „Гайдамаках“. Левко на чолі банди полкує за московськими загонами та палить руські села попід Харковом, а Катря, захоплена й згвалтована московськими кіннотчиками, страждає у Харкові та... торгує коцями (килимками) на базарі. (Остання функція героїни далеко не романтична, але треба ж було авторові при нагоді похвалити десь харківських кустарів XVII стор.)

Катуючи полонених, Левко „добуває язика“ про Катрю, а довідавшись, що вона в Харкові, приходить туди (о, просвітянська схема!).... бандуристом. Там його, розуміється, ловлять і після тяжких мук катують. Та Катря до того вже пізнала Левка, і коли його прилюдно хочуть карати, накидає на нього хустку, щоб, одружившись з засудженим, урятувати од смерті. Але їх обох старшина вбиває, щоб після цього Горбань, змалювавши обурення Харків'ян, міг подати повстання проти московського запродація, — полковника Ріпки... Невдалим повстанням і закінчується повість,

Підсумовуючи все, приходимо до висновків:

1) Повість, не зважаючи на детальне змалювання побутових атрибутів того часу (вбрання, зброя, примовки, пісні та інш.) не показує справжніх класових співвідношень того часу на Україні, а тому й історично - вірною її вважати не можна.

2) Тенденційне вихвалювання та кащенківське захоплення „шляхетним лицарством“ запорізьким, протиставлення грабіжницьким тенденціям московських бояр (боярин Ситін з своїм приказом) „високо-гуманної“ ідеї національного визволення української шляхти, ігнорування класового розшарування в межах самої української людності та інш., — робить книжку політично - шкідливою.

3) Примітивне компонування сюжету, (що, правда, цілком відповідає примітивно-народницькій трактовці всієї доби), заскорузлі, вивілі ще на шпальтах „Основи“ та „Київської Старини“ літературно-стилістичні звороти, — все це, разом з ідеологічним настановленням повісти, односить радянського читача геть років на сто назад хронологічно та верст на тисячу (в західному напрямкові) територіяльно.

Коротко: річ антихудожня, антимарксівська, антирадянська - кащенківська.

Сава Божко

Донченко, Олесь. „Дим над яругами“. Повість. Видання 2-е. ДВУ. 1929, стор. 178, ціна 80 коп.

Тема повісти — самовідчуження і поведінка сільського інтелігента-комсомольця у жорстокій класовій боротьбі між куркулями та біднотою на селі за доби громадянської війни. Вузел боротьби є продрозкладка, викачування хліба у куркулів для потреб Червоної армії.

У центрі повісти стоїть Борис Шляховий — сільський інтелігент, комсомольський політос, — і його протилежність — сільський комуніст, незаможник Гречуха. Це люди з протилежними вдачами, зумовленими їх класовим становищем. Гречуха — тип твердого, рішучого, жорстокого до класових ворогів сільського партійця - незаможника,

у якого не здригається рука у боротьбі з куркулями. Шляховий — м'якотільний інтелігент, розумом відданий революції, але нерішучий, незагартований; він боїться крові, чия б вона не була: своя чи ворожа; він хоче бути лагідний з куркулем, у якого живе на квартирі, і тому йде працювати до куркулевої молотарки; він вступається за куркуля Йону Карпенюка, коли його б'є Гречуха за сховання хліба.

Це вагання Шляхового ускладнюється коханням з куркулівною Катрею Голубівною. Підозріваючи, що Катря є бандитська шпигунка, що вона разом з іншими куркулями організує бандитський наступ на червоноармійський продзагін, Шляховий, через свою інтелігентську природу, не наважується вчасно повідомити про це комсомольський осередок.

І лише в останню трагічну хвилину Шляховий, нарешті, виявляє дійсний героїзм: Катря з любови до Шляхового хоче його врятувати від рук бандитів, його одного; але Шляховий, офіруючи собою, під тупіт бандитських коней, здійсмає тривогу, будить червоноармійський загін, замкнутий куркулями в клуні (вартового куркулі вбили), і в наслідок цього куркульська банда терпить поразку, а Шляховий зазнає тяжкого поранення.

Основна домінантна лінія повісті — психологічна внутрішня драма інтелігента Бориса Шляхового. Цю драму спричиняють:

поперше, м'якотільність Бориса Шляхового, що, вихований в інтелігентський (учительський) сім'ї, поводить себе нерішучо в боротьбі з куркулями. Така поведінка одштовхує од Шляхового комсомольців, робить його чужим в осередку.

Подруге, незвичність до простих, безпосередніх відносин з сільською молоддю: Шляховий почуває себе „біло-

ручкою“, „паничем“, не зважаючи на те, що він активний комсомолец на селі.

Потрете, конфлікт на ґрунті кохання: його серце роздвоюється між чужою йому ідеологічно, але близькою культурним рівнем, освіченою куркулівною Катрею і близькою ідеологічно, але далекою культурними інтересами, малописьменною наймичкою Химою.

А загалом цю драму можна схарактеризувати як боротьбу у Шляховому пролетарської ідеології і інтелігентського єства. На переживаннях Шляхового зосереджена головна увага автора. А викачування хліба для Червоної армії, бандитські чигання на представників радянської влади, робота комсомольського осередку — тільки тло, на якому розгортається душевна драма Бориса Шляхового.

Розподіл художніх фарб і спосіб подавання героя дає підстави твердити, що в особі Шляхового автор подав, автогенний образ, тобто образ, відтворений з середини, інтроспективно, а в особі його антипода Гречухи — образ гетерогенний (написаний автором збоку). Цим пояснюється якісна різниця у відтворенні цих двох образів: перший подано заглиблено, ми бачимо в ньому живу людину; другий — сухо, схематично, трафаретно.

Перша половина повісті, статична своєю структурою, що підготовляє криваву сутичку на селі, гірша. У ній трапляються зовсім нехудожні місця: лузання насіння на виставі, жаргонні промови сільських комуністів, наведення жаргонних резолюцій (це вже штамп); штучні, психологічно невмотивовані ситуації і вчинки героїв (раптова злість Шляхового до Віри Олександрівни, поведінка комсомольця Коровайного й інших). Друга половина повісті, що малює саму динаміку кля-

сової сутички на селі, краща; дія розгортається швидко, напружено, структурна й психологічна мотивація достатня (за винятком хіба геройства Шляхового, що його трудно було чекати од такої безвольної і нестійкої людини, як Шляховий).

Навряд чи можна визнати за актуальну проблему сучасності копірсання в інтелігентській душі, тим більше, коли воно не нове. Проте, деяке побічне значіння це може мати, а саме, як негативний вірець нестійкої політичної поведінки м'якотілого юнака-інтелігента.

Проти попередніх повістей Донченкових („Сурми“ і „Золотий павучок“) повість „Дим над яругами“ — крок уперед. Вона свідчить про деяке ідеологічне оздоровлення письменника, відхід його від надмірного еротизму, що через вінця лився у попередніх повістях.

Кілька слів про мову. Трапляється багато прикрих непоправностей, наприклад: багато раз написано „копита“, „образа“, „зайчика“ (називний відмінок множини) замість правильної форми „копити“, „образи“, „зайчики“. Кличний відмінок „тато“, замість правильного „тату“. Увесь час давальний відмінок „Спиридону“, замість „Спиридонові“. Трапляються неправильні конструкції з дієсловом: „вчите закону божому“, „учитися марксизмові“, замість „вчите закона божого“, „вчитися марксизму“ і т. ін. Я тут навів тільки кілька найтипівіших мовних помилок, є ще багато інших. Та треба сказати, що мовна неохайність — риса, притаманна багатьом нашим висьменникам, якої все ж таки пора вже потроху позбуватися.

В. Заєць

ХРОНІКА

Критична секція „Плуга“

На початку лютого почала роботу критична секція „Плуга“, за головуванням Юр. Савченка, в складі т. т. Пилипенка С. В., Панова Ан., Зайця В., Лавриненка Ю., Божка С., Шиманського О., Штангея В. та Капустянського.

Відбулося вже кілька зборів секції. Обговорено постачання до журналу „Плуг“ статтів, рецензій і оглядів преси; відповідний матеріал розподілено між членами секції. Заслухано доповідь „Визначення стилю“ (т. т. Заєць, Лавриненко). Тому, що питання стилю набуває тепер особливого значіння, — ухвалено проробити його ще на кількох зборах секції. Заслухано доповідь „Кого вважати за селянського письменника“ (Ярмоленко).

Збори секції відбуваються щодаки

Плужани — на село

Виконуючи постанову пленума ЦК од 15—17 січня ц. р. низка плужан виїхала по матеріяли на село.

Зокрема т. т. Хуторський П. і Загоруйко П. взяли участь (разом з письменниками інших літ. угруповань) у культпоході Барвінківського району суцільної колективізації на Ізюмщині. Письменники влаштували кілька літ-виступів по селах району, обслідували діяльність сільських організацій, взяли участь у виданні 2-х №№ друкованої райгазети й сприяли просуненню книжки до мас.

В. Гжицький одвідав кілька комун на Запоріжжі.

М. Ковальчук виїхав на 2 місяці до Богодухівського району Харків. окр. П. Вільховий виїхав з редакцією „Рад. Села“ до Сумської округи. Працюватиме на селі до травня ц. р.

В. Алешко з грудня місяця працює в комунах на Сумщині. Незабаром відуть на село Ю. Дорошенко, М. Дукин, В. Минко та В. Штангей. Повернувся з двох місячної подорожі по північних округах А. Головко.

Підчас культпоходу в Барвінківському районі на Ізюмщині коммуна „Червоний Прогрес“ прийняла П. Хуторського в члени комуни. Письменник поїде до комуни на всю засівкампанію.

Плужани за роботою

В. Алешко — у вид-тві „Плужанин“ друкується збірка оповідань „Земля парує“.

С. Божко — цими днями виходить з друку великий роман „В степах“ (ДВУ). Пише роман „Культуртрегери“. Тема роману — капіталізація степів Чорномор'я (розвиток аграрн. капіталізму та інтенсивн. господарства, зокрема виноградарства).

В. Гжицький — переклав і здав ДВУ п'єсу Бруно Ясенського „Річ громадська“. Працює над власною п'єсою, готує нарис з подорожі до комун на Запоріжжі.

М. Годованець — байки в перекладі Батрака (рос. мовою) здані до друку в ГИЗ РСФСР.

М. Дукин — виготовив і здав до друку збірку оповідань „Останній за-
порожець“.

Ю. Дорошенко — готує збірку поезій, що має друкувати вид-тво „Плужанин“.

Ю. Жилко — у вид-тві „Плужанин“ вийшла збірка поезій „Полуста-
нок“.

П. Загорулько — здав ДВУ збір-
ку оповідань на 5 арк. „Дві сили“,
здав ДВУ збірку оповідань „По той
бік греблі“ в перекладі на польську
мову. Закінчує повість „Манівцями“.

В. Минко — закінчує для ДВУ
повість. Друкується (ДВУ) збірка авіа-
ційних оповідань „Люди повітря“. Дру-
кується (ДВУ, сектор масової худож-
ньої літ-ри) збірка оповідань „Лісова
бувальщина“.

В. Нефелін — здав до друку
збірку оповідань „Із глибини“.

П. Нечай — здав до друку II ча-
стину роману „Мухи“, працює над
II-ю.

С. В. Пилипенко — байки в пе-
рекладі Батрака (рос. мовою) здані до
друку в ГИЗ РСФСР Готує збірку опо-
відань п. н. „Записки редактора“.

В. Худяк — закінчив п'єсу „На
зорі“ для сіль. театру. Працює над
п'єсою „Засів'єтюд“ та над великою
дитячою повістю з шкільного життя
Книжка „Паровоз гуде“ вийшла 2-м
виданням, друкується 3-м.

П. Хуторський — повість „Трак-
тори“ у виданні „Укр. Роб.“ розійшлася.
Незабаром виходить 2-ге видання.
Уривки з нової повісти „Зорані межі“
видрукувано в „Нов. Гром.“ й літ.
сторінці „Всеукр. Пролетарія“.

О. Шиманський — здав до вид-
тва „Плужанин“ 2-ге видання повісти
„Зелена брама“. Працює над повістю
„Баштанська республіка“.

Гр. Яковенко — вийшов у ДВУ
роман „Три елементи“.

У видавництві „Плужанин“

На засіданнях правління вид-тва
ухвалено до друку в серії „Весела
книжка“: „Будьте джелтменом“ — О.
Комеля, „Романтика днів“ — Ол. Яна,
„Аліменти“ — О. Метеорного.

Ухвалено перевидати з серії „Весела
книжка“: „Роздайсь, море“, „Прейску-
рант отця Максима“ — Капельгород-
ського, „Галушки“. „Крисогон“ і „Куря-
чий брід“ — Нечая, „Безбожний пісен-
ник“ — Ковальчука, „Лубяне решето“ —
Йогансена.

Складено видавничий план на 1930
рік. За цим планом передбачається ви-
дати: поезії — Ол. Ведміцького, Ю. До-
рошенка, байки Годованця, проза —
П. Вільхового, Д. Гуменної. М. Дуки-
на, Д. Коваленка — Косарика, Коваль-
чука Як., Нефеліна В., Т. Орисіо, П.
Темченка, В. Усенка, Шиманського,
В. Штангея, Гуцала та інш., нарис —
В. Алешка, М. Ірчана, О. Тургана й
інш., статті — В. Зайця, Капустянского,
С. В. Пилипенка, Ю. Савченка, п'єси —
Муринця, Товстоноса.

З'їзд „Молодняка“

20-25 січня ц. р. в Харкові відбувся
перший Всеукраїнський з'їзд організа-
ції комсомольських письменників „Мо-
лодняк“. На з'їзді були, крім „Молод-
няківців“, представники округових ком-
сомольських організацій, театрів роб.
молоді; отже, з'їзд мав значіння не
тільки літ. події.

З'їзд зібрався в час величезного
зламу в соціально-економічному і куль-
турному житті країни, коли енергійний
наступ на капіталістичні елементи міста
й села ставить перед нами завдання
виховання маси в пролетарському дусі,
боротьбу проти просявів ворожої ідео-
логії. Ідеологічна боротьба за гегемо-
нію пролетарської літератури — є не-

від'ємна частина соц. будівництва,—заявив т. Хвиля, вітаючи з'їзд.

Клясору боротьбу на літературнім фронті висвітлив у своїй доповіді т. Коваленко. Доповіді т.т. Клоччя й Смілянського висвітлили творчість „Молодняка“ і його якісне зростання.

Проблема стилю була на з'їзді центральним питанням. З'їзд підкреслив, що літературний комсомол піде під прапором пролетарського реалізму до закріплення і продовження досягнень пролетарської літератури. Пролетарський реалізм—найбільше наближення творчості художника до світосприймання й світовідчужання пролетаріату як класу, що будує нове життя. Пролетарський реалізм, що має своїм джерелом діалектичний матеріалізм, найбільш повно і всебічно може висвітлити нашу дійсність,—так заявив з'їзд.

Далі було обговорено питання про „Молодняк“ і маси, „Молодняк“ і його творчі кадри. З'їзд ухвалив тримати живий зв'язок з життям робітничих центрів, з життям районів суцільної колективізації, завербовуючи свої кадри в першу чергу з робітничої молоді.

Наприкінці з'їзду обрав Ц. Б. „Молодняка“, в склад якого ввійшли т.т.: Б. Коваленко, П. Усенко, Л. Смілянський, М. Шеремет, І. Ісаєв, А. Клоччя, Ю. Зоря, І. Гончаренко і Крижанівський.

Диспути

В кінці січня ц. р. в клубі Пролетстуда відбувся диспут на доповідь т. Юринця „Українські журнали за 1929 рік“. У диспуті взяли участь письменники, представники редакцій журналів і студенти. Обговорюючи зміст журналів „Черв. преса“, „Плуг“, „Молодняк“, „Критика“, „Нова генерація“ й інш., промовці зазначили, що

„наші літературно-художні, а також спеціальні і професійні журнали відстають од темпів. що їх диктує реконструктивний період. Своєю змістом журнали ще мало показують добу нашого велетенського будівництва“.

Особливу увагу на диспуті було приділено журналу „Критика“. Промовці зазначали, що „Критика“, як журнал марксистської думки, повинен відіграти значну роль на літературній діяльнці. Але і в його роботі помічається відставання, пропускання помилок окремих журналів і т. д. Отже, з боку „Критики“ потрібне своєчасне реагування на всі явища нашого літературного життя.

Палкі дискусії були з приводу журналів, „Червоний шлях“, „Літ. ярмарок“. До останнього аудиторія поставилася різко негативно.

Наші журнали повинні негайно перебудувати свою роботу так, щоб на своїх сторінках як найповніше показати наше теперішнє будівництво,—ось така була основна думка всіх учасників диспуту.

Наприкінці січня та в першій половині лютого в Харкові відбулися літературні диспути на твори плужан;

„Чорне озеро“, роман Гжицького Вол., в клубі Пролетстуда та при Комуніверситеті ім. Артема,

і „Залізний кінь“, повість Добровольського, при Комуніверситеті ім. Артема. Обидва ці твори жваво обговорювалися учасниками диспутів. Особливо багато виступів, так з позитивними, як і з негативними оцінками було про роман „Чорне озеро“. Гжицькому закидалося, що він свій твір у тій частині, де трактується нац. проблема, не проробив як слід.

У всіх диспутах брало участь чимало і членів „Плуга“.

Театр „Живої книги“

Високорозвинена культура в цілому й книжка зокрема, це надзвичайної ваги й сили зброя. Показник читабельності книжки — показник ступеню культурності країни. Отже, боротьба за загальну письменність, боротьба за просунення книжки в широкі маси трудящих — це одне з найголовніших завдань на шляху соціалістичного будівництва.

Багато зроблено й робиться в цій галузі. Загальний похід проти неписьменности, чудові книгозбірні при робітничих клубах, велика кількість науково-популярних журналів і навіть книгозбірні на колесах, що обслуговують далекі околиці, везучи хатній робітниця та хатній господарці цікаву їй книжку просто додому, — всі ці заходи цілком себе виправдовують.

Але творча думка на тому не заспокоюється. Шукання ще кращих шляхів просунути книжку безпосередньо до читача не припиняється. Особливої ваги це набирає в справі приєднання робітництва до української культури, в справі притягнення уваги й втягнення читача до національно-культурного будівництва, показати йому українську книжку й заохотити її прочитати.

Надзвичайно цікава й оригінальна спроба Культвідділу ХОРПСу в цій справі, організація театру „Живої Книги“.

До організації цього театру ведеться широку підготовчу роботу, до якої втягаються всі культурні установи й громадські організації, як інститути, видавництва, письменницькі угруповання, партійні й профорганізації тощо.

Театр „Живої Книги“ ставить своїм завданням пропаганду та просунення в робітничі маси української книжки, та ознайомлення робітничої аудиторії

з українською літературою різних періодів (сучасна, класична література). Для здійснення цього театр „Живої Книги“ використовує всі форми майстерства живої мови, враховуючи досвід різних майстрів і груп в цьому напрямкові (Володимир Яхонтів, В. Сережников і т. ін.). Театр „Живої книги“ перед усім виробничий. Характерною формою роботи театру „Живої Книги“ є ілюстрована доповідь. Доповідач веде доповідь на одну з літературних тем, посиляючись на низку творів, які й виконує театр „Живої Книги“ в різних формах читання (декламаційні колективи, квартети, квінтети, інсценізації і т. ін.). Все це супроводиться світляними ілюстраціями, що оголошують списки літератури, демонструють обкладинку, або безпосередню ілюстрацію до тексту; можна використовувати й кіно.

Крім форм живого слова використовується спів і музика, як доповнення. На музику перекладається окремі тексти. Все це разом складає компановку, яка спільною сумою різних форм впливу — а) дає цікаву виставу, б) виконує основне завдання — просунення в маси потрібної книжки.

Певну роботу з цього напрямкові перевела вже майстерня „Живого Слова“, що існувала при лекційному бюро ХОРПСу. Останні роботи майстерні „Живого Слова“, як от „портрети сучасних письменників“ та інші, мали великий успіх у робітничих клубах. Роботи ці, подані на суд бібліотечних робітників, виявили спільну думку потреби даного роду роботи та її безумовної корисности в галузі бібліотечної й масової роботи клубу. Обслуговування театром „Живої Книги“ підприємств, цехів і червоних кутків може набрати широких розмірів, особливо підчас кампаній та революційних свят.

Театр „Живої Книги“ передбачає випускати щомісяця одну роботу великого пляну (літературний вечір за участю всього ансамблю) й одну роботу малого пляну (один читець з лектором). В першу чергу розроблятимуться такі теми; „Альманах сучасної укр. літератури“, „Червона Армія в сучасній літературі“, „Завод в сучасній літературі“, „Село, зокрема його соціалістичний сектор в сучасній українській літературі“. В цілій роботі театру жваву участь братимуть представники червоних куточків підприємств тощо.

Театр „Живої Книги“ організується при культвідділі ХОРПС, як філія театру „Веселий Пролетар“ (що якнайкраще зарекомендував себе перед робітничою аудиторією), який складає для цього окрему групу виконавців з окремим репертуаром, запрошуючи для цього через індивідуальні переговори та конкурсні іспити низку кваліфікованих читців.

Театр „Живої Книги“ доконечно потрібне й корисне починання, що дасть свої плідні наслідки незабаром. Театр „Живої Книги“ нове й велике досягнення в царині культурного будівництва.

В. К.

Музей М. Коцюбинського у Вінниці

Будинок — музей М. Коцюбинського у Вінниці щодалі поповнюється новим матеріалом про письменника. Останні речі — це портрет М. Коцюбинського роботи проф. Прохорова та різні картини проф. Бурачека. Про історію Прохоровського портрета Хома Михайлович (брат М. Коцюбинського) так пише:

„Коли ДВУ 1928 р. збиралося замовити портрет, то звернулося до мене, щоб я дав зовнішню характеристику

М. М. Я записав основні риси і разом надіслав фотокартку, на мій погляд найкращу. За рік випустили портрета. Але, побачивши його вперше в репродукціях (лістівки, портрети), я був надто незадоволений, — портрет зовсім не відбивав обличчя й виразу М. М., — його якось згидили. Коли ж цього року мені пощастило побачити портрет в оригіналі, то я повинен визнати, що до подібності це прекрасний, навіть єдиний портрет. Жодний з досі відомих портретів не відбивав так правдиво виразу очей і цілого обличчя, як це пощастило відтворити Прохорову. Слід ще до цього додати, що на відвідувачів музею портрет також справляє надзвичайно гарне враження“.

Музей видає зараз „Провідник історію будинку — музею Коцюбинського“

В. Р.

Книжки та журнали, надіслані на рецензію

ДВУ

Р. Джованьолі — „Спартак“. Перекл. П. Мохор. Стор. 555. Ц. 2 крб. 85- коп.

Жорж Занд — „Гріх пана Антуана“, роман, перекл. Ф. Яцини. ст. 311, ц. 1 крб. 75.

Джон Ерскін — „Хатне життя Гелени Троянської“, перекл. М. Івченка ст. 338 ц. 1 крб., 30 к.

Гайнріх Гайне. Твори т. I, поезія переклад, редакція і пояснення Дм. Загула. статті М. Барана і Б. Якубського ст. 231+XLV, ц. 2 крб.

О. Генрі — „Вибрані оповідання“ перекл. М. Рябової, ст. 127 ц. 50 коп.

Курт Клебер — „Пасажири третьої класи“, роман, перекл. С. Каца, редакц. О. Соболевої, ст. 332, ц. 1 к. 20 к.,

Ален Лобро — „Ян-Метис“, перекл. М. Іванова, ст. 156 ц. 60 коп.

Мате Залка — „Хоробрий кравчик“, повість, перекл. Г. Левченка, ст. 174 ц. 1 крб. 20 коп.

Л. Скрипник — „Будинок примусових праць“, повість, ст. 342 ц. 2 крб.

Л. Чернов - Малошийченко „Сонце під веслами“, ст. 234 ц. 1 крб.

Ів. Ле — „Камінний мірошник“, ст. 72 ц. 25 коп.

Ів. Микитенко — „Голуби мира“ подорож за кордон, ст. 255 ц. 1 р. 65 к.

П. Лакіза — „На межі“, літсілуети ст. 100 ц. 60 коп.

„Авангард — альманах“ пролет. митців Нов. Генерації № 4, січень 1930 р. за редакцією Г. Шкурупія, ст. 100 ц. 1 р. 35 к.

Український Робітник

Ів. Нечуй - Левицький — „Ми-

кола Джеря“, повість, ст. 211 ц. 35 к. № 312 — 313.

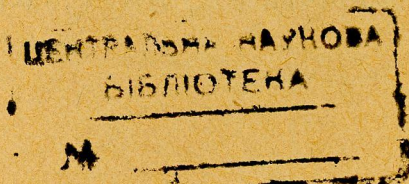
П. Панч — „З моря“, повість, після-слово В. Зайця, ст. 160 ц. 25 к. № 307-311.

І. Микитенко — „Пролетарська література за доби реконструкції“, доповідь на II-му з'їзді ВУСПП, ст. 122 ц. 45 коп.

М. Мироненко — „Нарис з української мови“, ст. 92 ц. 40 к.

Серія „Романи і повісті“. Е. Л. Войнич „Гедзь“ роман ст. 216 ц. 50 к.

Л. Панч — „З моря“, повість, прист. для дітей, „Романи“ і повісті для дітей“ № 1 ст. 80 ц. 20 коп. Дозволено Держнаукметодкомом для вжитку по дитячих книгозбірнях для дітей старшого віку та підлітків.

Редколегія : А. Головка, А. Панів, С. Пилипенко,
Ю. Савченко та В. Штангей

Відповідальний редактор С. Пилипенко

З М І С Т

	Стор.
Василь Алешко. „Моторний“ — оповідання	3
Володимир Штангей. „Злотий“ — оповідання	27
Іван Батрак. „Квочка й бджола“ — байка, перекл. С. Пилипенко . . .	41
Павло Темченко. „Не в той час“ — оповідання	43
Олександр Ведміцький. „Вугіль“ — поезія	66
Теодор Орисію, В. Неф. „Літературні пародії та епіграми“	72
Пилип Загоруйко. „У селі Гаврилівці“ — нарис	73
 П. Бульбанюк. „Панас Мирний“ — стаття	 77
Бібліографія: М. Довгаярський, Остап Вишня „Сійся, родися, жито, пшениця“. — Сава Божко, М. Горбань „Козак і воевода“. — В. Заєць, О. Донченко „Дим над яругами“.	 87
Хроніка: Критична секція „Плуга“ Плужани — на село. Плужани за роботою. У видавництві „Плужанин“. З'їзд „Молодняка“. Диспути. .	6

Від редакції

Рукописи, що надсилаються до редакції, мають бути передруковані на машині або чисто й виразно переписані на однім боці паперу.

Неухвалені до друку рукописи редакція авторам не повертає. Доплатних листів редакція не викупає.